

Historiankäyttö kulttuurihistoriallisissa museoissa

**Charlotte Hyltén-Cavallius & Fredrik Svanberg:
Älskade museum. Svenska kulturhistoriska mu-
seer som kulturproducenter och samhällsbygga-
re. Nordic Academic Press 2016. 211 s.
ISBN 978-91-88168-44-3.**

Tähän mennessä (marraskuu 2016) en ole nähnyt Suomen mediassa mainitun sanaakaan siitä jatkuvasta ja suurta huomiota herättävästä museokeskustelusta, jota Ruotsissa parhaillaan käydään. Debatti lähti liikkeelle siitä, että pyrittiin uudistamaan ja yhdistämään eri kulttuurihistoriallisia museoita. *Älskade museum* -teos ei olisi voinut ilmestyä otollisempaan aikaan. On selvää, että museot herättävät tunteita sekä amatööreissä, poliittisissa päättäjissä että ammattilaisissa. Kysymys museoiden olemassaolosta yleensä ja niiden tavasta käsitellä uskontoja ja politiikkaa näyttelyissään ja kokoelmissaan, on polttavan ajankohtainen juuri nyt.

Tällä hetkellä Suomen museot viettävät 100-vuotisjuhluvuotta näyttelyin ja kirjallisin teoksin. Museologiassa keskustelussa, saati sitten valtakijaisuudessa, on kuitenkin edelleen vaiettu siitä, miten uskontoa ja tunteita sekä politiikkaa ilmaistaan näyttelyissä, vaikka keskustelussa onkin pureuduttu ansiokkaasti kulttuuriperinnön eri aspekteihin ja käyttöihin. Sen sijaan Ruotsissa Fredrik Svanberg ja Charlotte Hyltén-Cavallius ovat tarttuneet tähän teemaan teoksessaan *Älskade museum: Svenska kulturhistoriska museer som kulturproducenter och samhällsbyggare*. Siinä etnologi Hyltén-Cavallius ja Statens historiska museerin tutkimuspäällikkö Svanberg sivuavat kulttuuriperinnön käyttöä kiinnittäen erityistä huomiota siihen, miten politiikka ja uskonnot heijastuvat eri museoiden näyttelyihin ja verkkomateriaaleihin. Lisäksi kirjoittajat pohdivat, mitä museot kertovat yhteiskunnan historiatietoisuudesta ja siitä, miten ja kenen toimesta historiaa välitetään yhteiskunnassa.

Opus käsittelee laajalti kolme kysymystä, jotka sivuavat niin sanottua historiankäyttöä: Miten museot suhtautuvat nationalismiin ja ultranationalismiin? Kuka työskentelee museoissa ja vastaa siitä, miten uskontoja esitetään? Miten ihmiset tehdään näkyviksi näyttelyissä? Teos perustuu *Museer bortom homogeniteten*-projektin tuloksiin, jotka pohjautuvat vuosien 2013 ja 2015 välillä kerättyyn aineistoon. Analyysi pohjautuu haastatteluihin ja kyselyihin, joita kirjoittajat tekivät sekä yleisölle että museoiden ammattilaisille ympäri Ruotsia. Kirja on tällä tavoin eräänlainen synteesi siitä, miksi ruotsalaiset ovat ”museoita rakastava kansa”, joka tekee 25 miljoonaa museokäyntiä vuosittain.

Teos koostuu kahdesta osasta, josta eri tekijät vastaavat sekä yhteisestä esipuheesta ja yhteenvedosta. Ensimmäinen osuus käsittelee museoita, nationalismia ja ultranationalismia. Ultranationalismissa on kyse suuntauksesta, joka laajalti (väärin)käyttää historiaa ja tietynlaista näkökulmaa historiaan. Sen historialliset juuret juontavat 1800-luvulle, mitä Svanberg taidokkaasti nostaa esille omissa osuudessaan, jossa hän on käynyt läpi eri verkkofoorumilla esiintyviä historiäkäsityksiä. Svanbergin mukaan sanotut nationalistiset historiäkäsitykset olivat 1800-luvulla voimissaan ja heijastuivat näyttelyihin 1950-luvulle saakka. Samankaltaiset käsitykset elävät kuitenkin edelleen, mikä käy ilmi verkkokeskustelujen historiäkäsityksistä, joissa painotetaan esimerkiksi ”esi-isäntäkontinuiteettia” ynnä muuta vastaavaa, jonka juuret löytyvät 1900-luvun taitteen rotuideoologioista. Siinä ”meidät” asetetaan maahanmuuttajia, muslimeja, vähemmistöjä ja hbtqi-identiteettejä vastaan. Svanberg näyttää myös, miten

jopa modernit DNA-tutkimusten tulokset asetetaan ultranationalistisen maailmankuvan välineeksi.

Toinen osuus on Hyltén-Cavalliuksen ja käsittelee uskonnon representaatioita näyttelyissä. Osuus herättää mielenpainuvia ajatuksia siitä, mikä onkaan ”museon” ja ”tempelin” ero ja miten se manifestoituu – tai manifestoituu? Ruotsissa vallitsee uskonvapaus jo toista vuosisataa, mutta usein eri uskonnot ovat lähes näkymättömiä näyttelyissä. Vastaavasti toiset uskonnot saavat osallistua kansalliseen rakentamiseen, määritellä kulttuuriperintöä ja ”ruotsalaisia” perinteitä. Muutaman tapauksen kautta Hyltén-Cavallius nostaa esille, miten uskonto (islam, katolinen kristinusko, buddhismi) ovat näkyvissä – tai tehdään näkymättömiksi – museoissa, lähes huomaamatta. Museot voivat esimerkiksi käyttää viikinki-näyttelyä pedagogisessa ohjelmassaan vastaamaan kysymyksiin siitä, miten pakanallisuudesta siirryttiin kristinuskoon. Eräät 1980-luvun ja 2000-luvun alun näyttelyt herättivät laajaakin keskustelua siitä, miten uskontoja käytetään ja/tai väärinkäytetään näyttelyissä. Esimerkiksi kirkon kulttuuriperinnön kohdalla on pitkään pohdittu ovatko uskonnolliset esineet taidetta. Arkistoissa ja kokoelmissa on miljoonia esineitä, joilla on ollut uskonnollinen merkitys, mutta museot eivät ole luoneet niille uskonnollista luokittelujärjestelmää. Tutkija toteaa, että museoissa vallitsee harhakäsitys siitä, että Ruotsi olisi sekulaarinen maa, mikä vaikuttaa näihin asenteisiin.

Kirjan kolmannessa osuudessa tullaankin jo siihen kysymykseen, ”kuka” museossa esiintyvä menneisyyden henkilö on. Tutkijat ovat analysoineet museoiden näyttelyissä esiintyviä hahmoja, ja paljastaneet vallitsevia normeja: museoissa historiallinen, työtä tekevä tai tietystä roolissa oleva ”ihminen” on usein valkoihoisen, nuorehko, fyysisesti terve mies. Naishahmot edustavat useimmiten vaan omaa sukupuoltaan tai esiintyvät äiteinä. Hyvin harvoin esiintyy hahmoja, jotka liittyvät Ruotsissa eläviin vähemmistöihin. Analysien tarve museomaailmassa onkin nykytilanteessa valtava. Kirjalla onkin poliittinen viesti. Kirjoittajat toivovat lisää analyysiä museoiden roolista, ettei jouduta tilanteeseen, jossa vain tietyt ryhmät ja valitut henkilöt tai tietyt poliittiset valtaapitävät virtaukset saavat oikeuden määrittää keitä ”me” olemme.

Teoksen eri osiot tuntuvat aluksi hieman liian erilaisilta. Yhteenvedossa lukija saa kuitenkin käsityksen kirjoittajien yhteisestä museologisesta lähtökohdasta ja lähestymistavasta sekä käsiteltyjen tapausten analyysistä. Julkiset museot omaavat valtaa antaa mielenpainuvia vastauksia identiteettiin, kulttuuriin ja historiaan liittyviin kysymyksiin ja tämä koskettaa meitä

kaikkia. Ei ole samantekevää kuka näyttelyitä rakentaa tai miten ne uppoavat yleisöön. Onko meillä varaa supistaa museoiden resursseja vielä enemmän tänä päivänä? Ei todellakaan, vastaavat tutkijat tässä opuksessa, ja olen tästä samaa mieltä. Teos edustaa näin ollen erittäin tärkeää tutkimusta, johon toivon jatkoa.

Mikäli teos olisi ilmestynyt englanniksi, suomalaisenkin tutkija lähestyisi sitä herkemmin. Tosin pitäisikö kuitenkin kritisoida uudelleen välillemme rakentuvaa kielimuuria? Miksi täällä ei ole reagoitu Ruotsissa parhaillaan käynnissä olevaan laajaan museokeskusteluun? Mikäli lopetamme tyystin niin lukemisen kuin julkaisemisenkin pohjoismaisilla kielillämme, menettämme jotain tärkeää – osia maailman monimuotoisuudesta, niin museonäyttelyiden kuin julkaisujenkin

suhteen. Tästäkin *Älskade museum* -teoksesta olisi näet paljon ammennettavaa museologiseen keskusteluun Suomessa, tai peräti sen herättämiseen ruususenunestaan. Vertailu esille nostettuihin Ruotsin esimerkkeihin olisi erittäin tärkeää aikamme poliittisessa ilmassa. Mieleen tulee esimerkiksi Suomen kansallismuseon parin vuoden takainen mielenkiintoinen näyttely uskonnoista. Voisiko näyttelyn teemaa nostaa uudelleen esille ja voisiko näyttelyn analysoida laajempaa taustaa vastaan? Mikäli vastaavaa tutkimusta on tehty tai tehdään Suomessa koskien erityisesti kulttuurihistoriallisia museoita, siitä olisi todella kiinnostavaa kuulla lisää.

EVA AHL-WARIS, FT, VAPAA TUTKIJA
HELSINKI